

ЗМІНИ У ПОДАТКОВІЙ ПОЛІТИЦІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ ПІД ЧАС ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Синявська Лариса Іванівна

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Перша світова війна випробувала на міцність фінансову систему Російської імперії та найважчим чином відбилася на економіці країни. Для стабілізації економіки і запобігання фінансового краху поряд із багатьма заходами було внесено зміни і в систему оподаткування. Основною метою введення нових податків у Російській імперії була реалізація фіскальної функції оподаткування. Саме вона забезпечує наповнення бюджету країни за рахунок збору податків.

Нормативно-правовим актом, який визначав зміни в діяльності місцевих органів управління державними фінансами на початковому етапі війни, став Закон від 27 липня 1914 р. "Про деякі заходи щодо зміцнення коштів казни у зв'язку із обставинами воєнного часу". Подальші зміни здійснювалися вже з прийняттям спеціальних законодавчих актів у тій чи іншій галузі управління державними фінансами. Усі заходи, що передбачено цим Законом, було спрямовано на підвищення ставок акцизів на продаж алкогольних напоїв і тютюну. Через деякий час уряд проголосив заборону на продаж міцних алкогольних напоїв. У результаті було велике недоотримання прибутків, що змусило вдаватися до нових податкових ресурсів.

Уже 4 жовтня 1914 р. на 1915 р. було з 6% до 8% підвищено ставку податку з доходності нерухомого майка в містах, на 50% – ставку основного промислового податку, піднято збір за гільдійські свідоцтва для купецтва, у півтора рази – ставку додаткового промислового податку (процентного збору) з прибутку підприємств, зобов'язаних публічною звітністю, у півтора – збір з капіталів підприємств. Запроваджувався промисловий податок на кінематографічні заклади (окрім державних та навчальних). На 50% зросла ставка державного квартирного податку. Законом від 4 жовтня 1914 р. також підвищувалася на 50% вартість видачі промислових свідоцтв підприємствам з I по VI розряд. До того ж, на 50% збільшувався податок з осіб вищої адміністрації. А збір з прибутків непідзвітних підприємств зростав до 7,5% з оподаткованого прибутку з зарахуванням обкладення основним промисловим податком. Також було змінено ставку оплати цінних паперів з 0.5% до 1%.

З 3 листопада 1914 р. почало діяти положення Ради міністрів про встановлення тимчасового податку за перевезення цивільних вантажів залізницями. З кожного вантажу залежно від виду товару стягувалося мито, розмір якого коливався від 1/47 коп. з пуду за версту до 10 коп. Для промислової сировини й палива розмір мита змінювався з 0,25 коп. до 4 коп. Спочатку термін дії цього положення визначався роком, але пізніше воно двічі, продовжувалося на той же термін,

5 грудня 1914 р. Рада міністрів висловила за підвищення розмірів державного земельного податку з 1 січня 1915 р. Міністр фінансів мав

забезпечити, щоб Казенні палати на 1915 та 1916 рр. нарахували на кожне землеволодіння державний поземельний податок за встановленими місцевими закладами нормами.

19 грудня 1914 р. Рада міністрів висловила за вжиття додаткових заходів для збільшення надходжень до державної скарбниці. Міністр фінансів отримав право встановити строк для внесення за першу половину 1915 р. збору грошових капіталів, забезпечених у якості боргів нерухомим майном. Збір з прибутків від грошових капіталів пропонувалося стягувати у розмірі 5%. З 1 січня 1915 р. до плати державного промислового податку залучалися цирки, скетінг-ринги, сади та зали для веселощів з відкритими чи закритими сценами, призначеними для виконання на пах пісень, куплетів, акробатичних та інших подібних вистав, якщо за вхід до цих залів стягувалася особлива платня. Крім того, до сплати промислового податку залучалися видавництва, які здійснювали діяльність на комерційній основі (за винятком видання певних творів авторами та їх спадкоємцями).

Обкладались промисловим податком паролі судна у внутрішніх водах, судна з моторними двигунами та вітрильні судна тієї ж категорії, що мали номерний знак Міністерства шляхів сполучення. Промисловий податок мали сплачувати підприємства, які займалися видобутком срібла, нафти, солі та кам'яновугільні та рудні копалини.

У жовтні 1914 р. Міністр фінансів висловився за введення військового податку для осіб, звільнених від військової служби, але його проект зустрів спротив з боку статс-секретаря. Харитонова, який був головою комісії з обговорення статей видатків на 1915 р. Внаслідок нього новий варіант стягнення військового податку було запропоновано у грудні 1914 р, і введено в дію з 1 січня 1915 р. Згідно з цим документом особи, які звільнялися від призову, сплачували податок протягом 18 років по досягненню призовного віку. Стягнення податку припинялося у випадку призову платника до лав армії. Розмір оподаткування визначався залежно від річного прибутку.

13 травня 1915 р. Радою міністрів було затверджено Положення "Про встановлення тимчасового податку на приріст прибутків торгово-промислових підприємств". Крім цього, 6 квітня 1916 р. було введено постійний прибутковий податок для підприємств.

Однак, як вказують багато дослідників, ефективність цих податків була незначною. Виходячи з цього, уряд вирішив у 1916 р. ввести додатковий податок на військовий надприбуток підприємців. Під тиском промисловців Міністр фінансів П. Барк змушений був піти на значні поступки. Додаткове обкладення прибутків було введено лише 12 червня 1917 р.

Загалом фінансова політика уряду Російської імперії під час Першої світової війни відображала тогочасні уявлення про засоби втручання держави в економічне життя. Характер видатків обумовлював відповідну податкову політику, за допомогою якої уряд намагався вирішити проблему дефіциту бюджету. Однак збільшення податків та механічне розширення сфери

оподаткування давало певні надходження фінансів до казни лише тимчасово і передбачало перерозподіл коштів, накопичених населенням, на користь держави.